

**МИЛЛАТА
НА
СМЪРТА**

СЕРГЕЙ
ГЕРДЖИКОВ

СЕРГЕЙ ГЕРДЖИКОВ

ПРЕД ЛИЦАТА НА СМЪРТТА

нагласи и представи за пределното

© Сергей Стоилов Герджиков, 1995, 2012
Издателство ПРОСВЕТА, София, 1995:
(Лицата на смъртта)
ISBN 978-954-8418-58-4

СЪДЪРЖАНИЕ

пролог

етюд първи

РАЗКАЗИ ЗА УМИРАНЕ

размишление първо

ОПИТЪТ НА УМИРАНЕТО

етюд втори

ОПИСАНИЯ НА СМЪРТТА

размишление второ

ОБЯСНЕНИЯ НА СМЪРТТА

етюд трети

В СЯНКАТА НА НИЩОТО

размишление трето

БИТИЕ КЪМ СМЪРТТА

етюд четвърти

ДА ПРЕМИНЕШ ПОКРАЙ ОРЕЛА

размишление четвърто

ПЪТЯТ НА ТОЛТЕКИТЕ

етюд пети **НИРВАНА**

размишление пето

ВЕРИГАТА НА КАРМА

етюд шести
ТИБЕТСКА КНИГА НА МЪРТВИТЕ

размишление шесто
ПЪТЕШЕСТВИЕ НА СЪЗНАНИЕТО

етюд седми
БУДУВАНЕ – СЪН – СМЪРТ

размишление седмо
ПЪТ ПРЕЗ СВЕТОВЕТЕ

етюд осми
ДЗЕН – “ЖИВОТ ОТ СМЪРТТА ДА ДОБИЕШ”

размишление осмо
САТОРИ – РАЗСИЧАНЕТО НА ВЪЗЕЛА

етюд девети
ГЕТСИМАНИЯ И ГОЛГОТА

размишление девето
ПЪТЯТ, ИСТИНАТА И ЖИВОТЪТ

размишление последно

епилог

Единственото
истинско нещо
е съществуването в теб,
което ще умре.
Карлос Кастанеда, “Пътуване към Икстлан”

ПРОЛОГ

Като бездна се отваря пред ума незнайното, когато стоим пред мъртво тяло. Страдаме с мъките на умиращия близък. Бегла и смътна е мисълта за собствената ни смърт. Не знаем за нея почти нищо. Ясно е, че тя ще дойде и ще дойде нечакана.

Когато сме пред умиращ и той значи нещо за нас, ние изпитваме и тревога за нашата смърт. Но редки са моментите, когато наистина долавяме умирането. Това е спазматична тръпка. Усещаш, че животът изтича от теб, както изтича кръв. Тогава сърцето ти трепва и си даваш сметка, че утре може би няма да те има тук.

Когато усетиш, че ти остава малко, ти не хукваш да довършваш делата си. Ти си вцепенен и дезориентиран. Облаци закриват довчера яския хоризонт. Не знаеш какво да предприемеш. Застигнат си изневиделица, “от засада”.

Тогава излиза, че всичко, каквото си правил довчера, е незначително. Че е лекомислено, суетно, илюзорно и нищожно. Че е глупаво и безсмислено. Че няма нещо наистина безспорно, което да имаш пред очите си пред идващата смърт. Освен докосванията до несъздадената красота – някоя лунна нощ в планината или блясък на капки вода между морето и небето. Неща, които не са направени от теб.

Не можеш да се върнеш към нормалния довчерашен ритъм. Всекидневието е вече на друг бряг на времето, останал зад теб. Ако не бе този момент на смъртна тръпка, ти щеше да продължиш довчерашното неизвестно докога. Сега ти си отвъд всичко това. И имаш пред себе си като най-скъп спомен неща, които надхвърлят човешкото правене – даровете на живота.

Големият въпрос, който те поглъща посред болката и отчаянието, е въпросът за изтичащите капки живот.

Какво да правя?

Можеш да успееш да се върнеш към другия бряг на времето. Възможно е една нова рентгенова снимка или успешно лечение да те върнат към нормалния живот. Можеш да промениш живота си, като намериш по-траен и дълбок смисъл – родители, деца, творчество. . . Това се оказва следствие от осезаванието на твоята смърт.

Но най-важното лесно се изплъзва. А то е тръпката на смъртността, усещането на едно неотменно присъствие, което дава сила и безпощадно уличава илюзиите и празнотата. Това усещане не позволява да останеш в забравата на един жизнен ритъм, впримчен в условностите на вещите и рутинните дейности. Това е примката на направеното от нас, хората.

Тази книга е написана за онези, които търсят още яснота по въпроса, какво да правя като смъртно същество с моя земен живот. Тя е мотивирана от личен граничен опит. Аз искам да потърся основания за усиляване на положението ни пред лицето на смъртта. Моят опит и моите собствени питания ме водят към един транскултурен път. Търся важното и общото във възможно най-отдалечени една от друга култури и го сравнявам с това, до което съм се докоснал.

Искам най-напред да направя осезаема неоспоримата истина, че всички ние сме в положението на умиращи. Смъртта не е някъде напред или въвн от нашия живот. Тя е актуална. Тя присъства. Всеки ден губим от нашето време и от нашия живот. Положението ни на земята е неудържимо. Ако не намерим в този порой или просто река на живота нещо постоянно и

безспорно смислено, за което да се държим, ни чака само ужасът от незнайния свършек.

Всичко в този свят е крайно – появява се и изчезва. Еклезиастът в Стария Завет говори за суетното безсмислие на човешките усилия под слънцето, щом всички ще умрат. Епикур е известен с максимата си: “Където съм аз – смъртта я няма, където е тя – мен ме няма. ” Нашата наука ни казва, че смъртта е унищожение. Но като унищожение тя става нещо съвсем външно и извънредно. На повече от хиляда и триста страници във великолепната книга за биологичната наука “Life. The Science of Biology” нито едно заглавие на параграф (а параграфите са стотици) не съдържа думата смърт. Западната философия на смъртта от средата на нашия век – екзистенциализмът – потвърждава това вече вековно западно разбиране. Смъртта е нищото и човек трябва геройски да застане пред това нищо. Тогава какво става със суетата – не изпълва ли тя целия наш хоризонт. Защото пред нищото всичко се нивелира на нулата. Ако човешкият живот е само едно припламване в необятното време, въпросите за смисъла са неуместни. Тогава забравата е нужна, иначе съзнанието за изчезването трябва да почерни дните ни.

От друга страна, Изтокът развива противоположно разбиране. Умирането не е изчезване. Смърт няма. Има преходни телесни съществувания на една непреходна безсмъртна същност – чистото съзнание или ум. Християнството говори за мистичния акт на възкресението в деня на Страшния съд и за небесния рай за добрите. Изтокът ни респектира с една премислена и разгърната мъдрост за смъртта като жив преход между живи форми. Тя издига смъртта на равнището на отговорно човешко действие. Будизмът с

неговите разклонения учи, че смъртта е мащаб на живота само защото не е изчезване, а трансформация, която ни праща там, закъдето сме се приготвили приживе.

Смятам, че има лек срещу безнадеждността и беззащитността ни пред лицето на смъртта. И както при имунизацията, лекът е самата смърт, присъствието на нейните “вируси” в нашия живот, ясното –познаване и съзнанието за нея. Трябва да не бягаме от докосванията - , а да ги приемем като предизвикателства за пречистването на нашия път от задръствания. Защото ние се залавяме с какво ли не и носим тези товари често без да знаем защо. Така пропиляваме изтичащото си време и съкращаваме живота си. “Антителата” на здравия дух срещу смъртта – това са светлите мигове на яснота и безупречните решения. Човек ги има толкова повече, колкото повече се е срещал със смъртта. Естествено, трябва да излезеш жив от тези срещи, за да продължиш. А когато дойде време да бъдеш погълнат, ти ще бъдеш готов – от теб никога не се иска да изминеш някакво разстояние към готовността, а просто да я имаш чрез начина на живот.

Това разбиране не е буквално повторение на източната мъдрост, нито западната екзистенциална философия. То се развива, както аз смятам, от образованието на докосналия се до смъртта тук, на това място и днес, в това време – пределно място и време, в което живее днешният български човек. Ние сме на кръстопът на културите и едва ли си даваме сметка колко много значи това и колко чуден дар е на историята. Или е форма на отплата за тежката биография на нашия народ. Тук е развита удивителната орфическа култура. По поляните на Родопите е пял несравнимият митичен Орфей. А траките са устройвали войни и

пирове, заредени със знание за смъртта като преминаване в отвъден живот. И техните смъртоносни игри стават разбираеми, когато осъзнаем, че те наистина са превъзмогнали този неистов страх, който ни е добре познат. Тук са преминавали потоци от хора, стоки, знания и вярвания – цели векове наред, десетки векове. Нещо пределно не може да не се роди. И се е раждало.

И така: Води ли смъртта към други светове? Учи ли тя на нещо смислено?

Предлаганата книга е опит за един транскултурен експеримент. Подбрани са виждания за смъртта от максимално далечни една на друга култури. Ако при такива разстояния и времеви пропасти става дума за едни и същи опитности и тълкувания, то те заслужават особено внимание. Те се съпоставят с личния жизнен и мисловен опит на автора и се получава по-стабилно и трайно разбиране. Разбиране по въпроса, как да живея, усещайки моята смъртност.

Западната наука и източната мистика тук влизат в напрегнат диалог. Диалогът граничи с несъвместими монолози от двете страни. Но се намират и общи точки. В по-дълбок смисъл се оказва, че не става въпрос за Запад и Изток, а за типове цивилизации – примитивната от гледна точка на науката и техниката в значението на техническата цивилизация и съвременната научно-техническа цивилизация. Оказва се, че смъртта се вижда като преход в непреодолимо далечни една от друга “примитивни” цивилизации. Те развиват паралелни виждания, предават удивително подобни преживявания и обясняват тези преживявания по близки начини. Единствено недостъпността на умирането за емпирично изследване на така мощната съвременна наука е бариера пред виждащия света през очите на тази наука. Естествено, тази бариера е строена много векове, заедно

със сградата на рационалното познание. Ние не можем да се откажем от него – то е дало нашия съвременен начин на живот. Но трябва да намерим начин да изтълкуваме адекватно мъдростите за смъртта, които предизвикателно атакуват и заплашват да разбият рационалната ни постройка. Не можем повече да се крием и да се правим, че не ги забелязваме. Не можем вече и да се задоволим с екзотичното им тълкуване. Трябва да се заровим сериозно в проблема и да разрушим бариерата, като запазим рационалността. Това не е въпрос на любознателността, а на съществуването. Тъпотата на голото нищо е нетърпима.

В книгата се обособяват девет проблемни ядра и заключително размишление. Всяко проблемно ядро се състои от етюд и размишление. Етюдът представя същината на избрано разбиране от определена култура. Размишлението е авторово тълкуване. Аз сравнявам тези далечни едно на друго виждания и търся общо съдържание и смисъл. Аз критикувам в положителен смисъл там, където това е възможно – в областта на рационалните научни обяснения. Тази книга не е културоложко компаритивистко изследване. Това е сериозно намерение за дълбинен размисъл, но не е никаква академична онтологична концепция.

Изхожда се от мисълта, че хората умират по един фундаментално идентичен начин. Няма значение дали си будист или американски професор, ти изпитваш все същата тръпка на смъртта, същия страх, същата болка, същото усилие за превъзможване, същото бягство и същото приемане. Независимо къде и кога живееш, ти като човешко същество умираш, преминавайки едни и същи фази. Културата и твоята лична жизнена линия променят нещата на друго равнище. Ти тълкуваш твоите базисни преживявания със символите на твоята култура

и според собствения си духовен опит. Шансът за напредък започва оттук нататък – ти можеш да овладееш своята смъртност и да отидеш далеч отвъд обичайното безсъзнателно умиране. Този напредък, макар и културно детерминиран, е достъпен за всеки човек, както за всеки човек е насъщно безпокойството пред лицето на смъртта.

Редът на етюдите и размишленията напомня на околосветско пътешествие. Описва се кръг в културното време и кръг в културното пространство. Гмурваме се от едно съвременно равнище към дълбочините на културата и същевременно пътуваме на Изток. Изплуваме постепенно към повърхността и същевременно се движим на Запад. Но тук не се поставя задача за фундаментално изследване върху историята на танатокултурата. Изследването е по-скоро феноменологично. Аз търся типови белези на опита и мисълта за смъртта.

етюд първи **РАЗКАЗИ ЗА УМИРАНЕ**

Когато се говори за умирането, обикновено се споменава, че “никой не се е върнал оттам”, за да разкаже. И тази крилата фраза се оказва неточна. Хиляди хора са пътували донякъде в смъртта и са се връщали към нашия живот. Първ американският доктор по философия и медицина Реймънд Муди систематизира тези “пътувания” като разкази и оформя един базов сценарий, който, според него, предава действителното умирање. Муди бе последван от Кенет Ринг. Ринг разшири базата на статистическите изследвания и потвърди изводите на Муди. Елизабет Кюблер-Рос се присъедини със свои изследвания и също потвърди тези изводи. Тя специално се спря на фазите на приемане на смъртта от умирация.

Както обикновено, оказа се, че тези западни учени не са истински първи. Типично за Запада е, че той бе изненадан от тези изследвания. Той почти не подозираше за тези разкази. Защото хората от научно-техническата цивилизация изключват от картината на света подобни видения на умиращи хора. Появи се Тибетската книга на мъртвите, макар известна още преди един век на Запад. В нея пише, че умиращият извървява дълъг път (поразително напомнящ на “базовия разказ” в американските изследвания).

Когато дишането спре и сърдечната дейност е блокирана, няма клинични данни за живот. Човек може да бъде съживен в известен срок. Това се нарича

“клинична смърт”, за разлика от “биологичната”, която е необратима и окончателна.

Д-р Муди пише, че самият той не е изпадал в клинична смърт или в близко до физичната смърт състояние, за да потвърди тези разкази в личен опит. Но те забележително пасват един с друг, като съвпаденията се търсят и далеч от западната култура (Тибетска книга на мъртвите, Сведенборг, Платон).

Аз съм в по-различна ситуация. Поводът за написването на тази книга бе лично изживяно видение в състояние на клинична смърт. Ето накратко историята:

Бе от изтощение и болков шок.

Болките след една тежка злополука ме бяха лишили от сън, а лежането – от апетит. Наложих се втора операция за корекция, която се оказа много мъчителна за вече дестабилизираното ми сърце. За две седмици бях свалил повече от десет килограма и приличах на лагерник.

При опит да ходя с патерици ми се зави свят, причерня ми и загубих равновесие в момента на смяна на моите патерици с други. На счупения ми десен глезен имаше барабановиден апарат от спици и шпилки, който свързваше счупените парчета кост. На кръста ми имаше корсет заради счупен прешлен.

Ударът на болката от падането на мозайката ме накара да усетя за пръв път, че животът ми изтича. Това бе физическо усещане, подобно на усещането, когато ти тече кръв. После седях на стол и медицински сестри ме плискаха с вода. Дишах след припадъка дълбоко и бавно, за да се съвзема. Когато ме караха към леглото, отново припаднах.

После чух ясно: “Кръвно тридесет и пет” и “Практически нула”. Осъзнах се в устремно носене в черна празнина. Отнасяше ме неизвестна сила някъде

надолу и назад от самия мен, като бездънно пропадане в нищото. Съзнавах пропадането (или издигането) в някакво учудване и “безпаметство” (липса на обхват на времето). Това нямаше нищо общо с унасянето в сън, нито с припадъка, в който всичко бе изчезнало преди фаталната чута от мен фраза.

Съпровождаше ме силен хаотичен шум. Свързвах го смътно с човешка глъч, сякаш панически разговор около леглото ми за моето “изпускане”. Но глъчта бе нечленоразделна и се изливаше като поток в абсолютната чернота.

Следващото е врязано незаличимо в паметта ми. Един осветен “пиедестал”, “тераса” или огромно легло с решетъчни табла. Цялата тази арена виси в нищото. Тя е осветена или по-точно свети с мека бяла светлина. Жива светлина.

(Тук намирам интересен паралел покрай другите паралели с разказите от книгата на Муди. Светлият “пиедестал” или “легло” бе един обект, а не припокриване на две различни картини – от моето собствено легло и от “светещото същество”. Аз го припознах като двойнопланов, когато се опитвах да си го припомня и когато всъщност го разказвах почти веднага след събуждането. Това значи, че визията е в по-голяма степен резултат на тълкуване на образи, които се явяват.)

Край “колоните” или “решетката” имаше същества. Невидими или невидени от мен, те ми говореха оживено. Аз исках нещо от тях (паметта ми изключи на това място). Врязано у мен е чувството за въпрос и отговор, за молба и мек отказ. Питях и умолявах, получавах отговор – отказ. После светлината ме обля като затрогваща яснота. Нямаше страх и болка. Имаше само изумление и малко тъга.

Скоро бях цял в светлината и обожавах това, което ставаше, без да го разбирам. И тогава в някакво “безвремие” или непосредствено дълъг миг се заизнизваха чудновати и все пак много познати сцени. Видението бе съпроводено от невероятно силни чувства за незавършеност, неразбраност и нужда от продължение. Виденията и чувствата се сменяха като линии на подвижен спектър, но сякаш композираха или изпълняваха симфонията на моя живот. . .

Нямам спомен за връщане. Но се усетих легнал в леглото си. Около мен стояха поне десет души лекари и сестри. Те ме гледаха напрегнато и после с облекчение. Бях усетил удар по гърдите и сега една особено усърдна медицинска сестра се навеждаше над мен усмихната: “Как си?”

Бях определено много добре. Никога в тази болница преди това не бях се чувствал така бодър и пълен със сили. Физически наистина бях отпаднал. Но главата ми бе изключително ясна и ведра. Имах усещането, че съм се събудил след дълъг здрав сън – нещо, което не знаех от месец, да не говорим за последните две седмици.